

ШЫҢ

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1968 ч. декабрь 1 | ВОСКРЕСЕНЬЕ | № 281 (7823) | Өртээ 2 көп.

КОЛЛЕКТИВТИГ КЕРЭЭ БОЛГАШ ПРОФЭВИЛЕЛДЕР

Коллективтиг керээ — ол болза бугурулгениң администрация чери-биле амылчынар болгаш инженер-техниктиг амыл-
данчылар коллективиниң аразында ийи таланың дугурулганы
болур. Ук керээни чарада, администрацияның мүнүн-
га амылчынар коллективин профэвилелдиң амылчың бол-
гаш тус чарада комитетти төзүлүшүр. Коллективтиг керээ
бугурулгениң чериңиң амыл-чорудулганың хой таланың ха-
ра-дузун турар: куш-ажылдың төлөвиги болгаш мангалалы,
техниканың айылы чок чоруун хандыры, куш-ажылдың
сагыла-чурумун тудары, надарларны белетиле болгаш
оларның мергенлигин бедириниң айттыры, амыл-чурт-
талга болгаш нинтиң чөмөңилгезин тургузары, коллектив
кеңигүнериниң културалыг хандырылганың организастары
болгаш оон-даа өскө чүүлдер.

Бугурулгени сайдыраңгайыдары, оң амылгы амыл-
дарын чедип алыры, куш-ажылдың бугурулгунун бедирин
коллективтиг керээниң кол утказы болушан, оң үкүс-
деринче бугу коллективтиг күжүн угландырып турар.

Коллективтиг керээ чараңгаң сөлдүндө, ол бугурулгениң
баштаар чери биле амылчынар коллективиниң найзы-
ның-даа ылап-ла үкүсдер ужурулгун сорулгазы болу бээр.

Бистиг республикада элзэн хой улетпур бугурулгелериниң
администрация черлери болгаш профэвилел организастары
коллективтиг керээниң ужу-дузаның бедир-биле үнелеп,
чаа-чаа чүүлдерин чедип ап турар. Чамдык бугурулге чер-
лери планнашканының болгаш экономиктиг идиг беринши-
ниң чаа системаның шилчип кирген, ол депшигелит
ажыл-чорудулга чыл эгезинде хой-хой бугурулге черлериң
болгаш совхозтарның коллективтиг керээ бугуар үкүсдер
сорулгазы турган.

Коллективтиг керээниң негелдезин үкүсдер талазы-биле
«Тыва даг-дугу» комбинаттын, Чадааның, «Изыл-Хавак-
тың» хому-даш бугурулгелериниң, Туранның амыл-чурт-
талга комбинатының, Кызылдың № 1 автотранспорт бу-
дурлузуниниң, керелгекчилер эвилелиниң автотранспорт бу-
дурлузуниниң, алгы заводунун, «Межегей», «Ик-Тей», «Сүт-
Хал», «Шенээр» совхозтарның администрация черлери
болгаш ында профэвилел организастары эки амыл-чур-
тарлар.

Устунде ады үнген черлерде профэвилел организастары
ында партия организастарының удурутугузы-биле ад-
министрация чери-биле чарган коллективтиг керээниң үкүс-
дезин канчаар чоруп турарын үргүлчү хынап турары улуг
идиг болган. Коллективтиг керээниң ийи таладан уду-деди
хынамыр чоруктун талаларың амыл-чорудулганың идикей-
мидип турары — ол коллективтиг керээниң күжү деп элзэн
хой коллективтиг удурутучулары болгаш профэвилел ор-
ганизастары биле берген.

Чогадыкчы болгаш чаарткычы саналдары идип үндүр-
ер болгаш оңу бугурулгеге шингээдиң алыры коллективтиг
керээниң бир чугула чүүлү турган. «Тыва даг-дугу» ко-
мбинаттын администрация чери болгаш ында профэвилел ор-
ганизастары оң үкүсдезин чедип алыры дээр организастык
ажылды чорутканының түңнелинде 62 чогадыкчы болгаш
чаарткычы саналдар бугурулгеге шингээдиң алыңган бол-
гаш оортан 119 муң рубльиң мангалгазы тургустунган.
Куш-ажылды механизастар, амылчынарның амылдары-
га болгаш чурттарының таарымчалыг байдалды тургузуу
бээр чугула сорулга болур. Кызылдың электростанция-
зында, Таңдыда «Тилелге» совхозта болгаш дуржулга
станциясында база черк кырында боттанып турар.

Коллективтиг керээ администрация чериңиң амыл-чору-
дугузың агаданан өрү массалыг контролдарың боттанды-
рышан, коллектив кеңигүнерин алган социалисттик үлгүле-
гелерин үкүсдеринге идиг бергенин бо чылдың он айларында
ажылдык түңнели эки болганы бадтыкап турар.

Оң-биле нады элзэн хой черлерде профэвилел органи-
застары болгаш администрация черлери коллективтиг керээ-
ниң ужу-дузаның чедир үнелес, оңу анаа-ла бир эреңгей
бугу-биле көөр чорутар бар. Ол черлерде администрация

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1968 чылдың но-
ябрь 29-та Чарла-биле 1968 чылда тараа бугурулгениң бол-
гаш беткездериниң талазы-биле чедип алган чедипшиңнери
дээр Оренбург областың көдээ амыл-агыйының дыка хой
мурнашчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медаллары-биле
шандаткан.

Ленин орден-биле 72 кижиге, Куш-ажылчы Кызыл Тук
орден-биле — 208, «Хүндүлгелдиң демээ» орден-биле — 368,
«Куш-ажылчы мадырлык чорук дээр» медаль-биле — 434,
«Куш-ажылчы шыларал дээр» медаль-биле — 414 кижиге
шандаткан.

Башкылыгы кээп эгелзэн

Сысты-Хемле күрүсө ан-
ныр-тывыш амыл-агый чери-
ниң аңчылары 1968 чылдың
IV кварталында өлүк белет-
келин эки чорудуп, В. И. Ле-
нинниң төрүтүңгениңден бээр
100 чыл оюнта теледидиң ужу-
разыры-биле боттарыңа ал-
ган социалисттик хүдээлгезин
чедипшиңниң боттандырып
турарлар. Тайга-сынарже
аытанып үнген аңчыларын
башкылыгы кээп эгелзэн.

Тывыш чериңиң дирекция
чери, партия организастары

К. КОЛ.

Тудугжуларның үлүү

«Улуг-Хая» совхозтун № 2 салбырының Алды-Шынаа
сүт-бараан фермазыңа хамааржыр 200 баш ишек кырк чаа
кажааны ош Хирлиштеңге баштаган алды кижиге составтыг
тудугжу эвено Демур-Суг асымда бүрүп тудуп дооскан.
Чаа кыштатпа кадарчы эш Чыбак Кадар-оол 200 баш
инээ-биле көжүп барып олзурган. Мал кыжаанының шы-
лардыг кылдынганын кадарчы өөрүп чугаалап турар.

Ук кажааны чогуту үдө амылгалга кыркыр дээр, хем
кежер ужуру тура-даа, тудугжулар О. Доспай, М. Беган,
Т. Санчаа болгаш эвенолук өскө-даа кеңигүнериниң кыж-
маккай амылдарың онзалал демделээр чүтүлэ.

С. МАЧЫЛАП.

Ленин ордени-совет чурукчуларның тугунда

МОСКВА, ноябрь 29. (СЭТА). Эвилелдер бажынымы Колонна-
дыг залыңа чурукчуларын III Бүгү-эвилел съездин бегүн, боду-
тун амылчы үргүтүлгөн.

Эртеңи хуралга совет чурулга уран чүүлүн хөгжүдериге ачы-
ламылдары дээр ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң шандатканы
Ленин ордени анаа тысырының баулаы болган.

Бедик шандалы съездиниң делегаттары болгаш аалчылары дин-
митиг алыш чаксап турла. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму-
нун Даргазың ораалчымы М. А. Янов тывыскаш, чүве чуга-
лаан.

Е. Белашова хармы сөзү чугаалаан.
Делегат Н. Томский СЭКП-ниң Төп Комитетинге съездиниң ба-
йырттыг чагазын номчаан.

Залга динмитиг алыш чаксапшымы боп турла. Съезд партия-
ны Төп Комитетинге совет чурукчуларның чагазын хүдээп алган.
Оң соонда ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар чериңиң

болгаш Эвилелдиң төп ревизия-комиссиязының чаа составын со-
панының түңнелерин үндүргөн.

Съездиниң доктаалы хүдээп алынган. Ында чугаалап турары
болза, чурукчуларын III Бүгү-эвилел съездин ССРЭ-ниң Чурукчу-
лар эвилели Ленин ордени-биле шандан чорукту улуг өөрүшкү-
биле уткуп хүдээп алган. Совет чурукчулар бо бедик шандалы
бистиг уран чүүлүсүгү чекетелдир дугайыңа партияның бол-
гаш чоңуң сагыш салышымының илерели, бодунун амылчыга
сорул кырккыч үнелд кылдыр санап турар.

Чурукчуларын съездин лектичи Коммунист партияны до-
гандыр улам сырый каттыжарыңче, коммунисттик инитиелди ту-
дуп тургузарың херээңге боттарың бугу талантыңың, чүткү-
соруун болгаш уран мергенлигиң бээринче совет чурулга уран чү-
лүнүң бугу мастерлерин кыргырып тур деп, түңнелиңде чугаалап
турар.

Чурукчуларын III Бүгү-эвилел съездин амылчы дооскан.

»

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитетинге

Совет чурукчуларын хой националдыг коллективиниң тө-
лөөлөкчилери боттарының үшкү бүгү-эвилел съездинге
чыгылаш, совет улустун шылаттыңган авангарды — төрөн
Коммунист партиязыңа ийи байыр чедиргениңиң болгаш
өөрүп четтиргениңиң сестерин анаа чугаалап тур.

ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң дээди шандал — Ленин
ордени-биле шандатканы дээр СЭКП Төп Комитетинге, ССРЭ-
ниң Дээди Совединиң Президиумуңа, Совет казакка хүнүт-
келдиниңиң ийи-биле илерейлел тур бис.

Коммунист тургузушкунга уран чүүлүн ролун, чургу-
тунун амыл-ижин сорул кырккычын үнелзэн дээр,
бистиг съездинге СЭКП ТК-ның байыр чедирген чагазын
ла илерейлелтиң партияны сагыш салышымың, бугу-
рели дээр СЭКП Төп Комитетинге чуректин ханымыңдан өө-
рүп четтиргениңиң илерейлел тур бис.

Марксизм-ленинизмниң бедик идеяларыңа чырыттыг
совет чурулга культуразының чедипшиңнери улуг болгаш
төгүлүг.

Совет күрүнениң бежен чыл оюнуң улуг байырамың
хүднеринге бистиг чуртувустун өрткөн берге болгаш алдар-
лыг орунун көрүмүшан, революст демиселге чурукчу-
нун бугурулгид бараан болурунун, Коммунист партияны
политиказыңа шычы болурунун, улус массалар-биле
ылыр халыкказың, амылдарың сагыш салышымың, бугу-
рели чогадылга амылчыга чугаалаан онза чилин-биле бо-
лаан, медресе билген бис.

Чурулга амылчың партияж мөүлүг болгаш улусту
болурун ленинниң принциптериниң амылдарың, шынымы
бистиг уран чүүлүсүгү бугу төгүлүг бадтыкан. Олар Ком-
мунист партияны уран чүүлү политиказың кезээде үнел-
зин болуп келген болгаш бистиг үлгүсүң, депшигелит
бугу кижиге төрөлгөң чоругаалың турар чогааларың чурук-
чуларын тургузарыңа дуулап келген.

Делегей эптеп чок аңгы демисел, күжүңиңиңиң
демисе болуп турар. Имперализм социализмниң тилгелит
базымын бугу аргалар-биле доктадырыңче чүткүлүн салып
турар. Социалист лагериниң чангыс экин быжылдар тала-
зы-биле, ССРЭ-ниң болгаш Чехословакияның аразында чар-
ган Москва керээниң амылдарыга боттандырар талазы-биле
Совет казактын алган хемчеглерин бистер база бистиг бугу
үлгүсүң ышкыш, чүткүлүг деп санап тур бис.

СЭКП ТК-ның апрель болгаш июль Пленумдары делегей
байланышын ханы анализин чогутур ай-шанал берген, буржу-
азыг идеология удуу улам ишеккейил амылдарыңче, дин-
ниң, шипириңгид демисежиринче бистериниң шуптувусту со-
рук кырген.

Совет чурулга уран чүүлүнүн амылдарың коммуни-
ст идеяларын тилгелзэн дээр мога чок демисежир деп,
бистиг партиязың Төп Комитетинге бугурулгид сөзүсү-
тү берип тур бис!

Совет чурукчулар чаа инитиелди туруп тургузарыңа бугу
үлгүсүң кады илелдейл кыргырып боттарыңын хүдээл-
гезиң деп санап тур. Чогадыкчы амылчы кызыгар чок
перспективаларын чурукчуларын мурнуңа ол амылчы бер-
ип турар.

Социалист реализмин принциптерин барымдаалап ту-
рар бис. Социалист реализм — бистиг идея-чогадылга та-
лазы-биле нинти тургуштарыңың илерели ол, долу үнел-
лиг чуртулга чогадылганың үнелзин ол. Социалист реализм
уран чүүлүн талантыңарың, хой яны хевирлерин,
жандарың, стиллерин эң үр-түңнелдиг хөгжүдериниң кай-
гамчык хой аргаларын берип турар.

Совет чурукчулар бистиг социалист культуразыңа бур-
жуазыг идеологияң баштаар болгаш дора бодар ора-
ла-

ССРЭ-НИҢ ЧУРУКЧУЛАР ЭВИЛЕЛИНИҢ ПЛЕНУМУ

Ноябрьның 29-та ССРЭ-ниң Чурукчулар
эвилелиниң баштаар чериңиң чаа составы-
ның бирги хуралы болуп эртен. Баштаар
чере 159 кижиге сонгустурган.

ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң баш-
таар чериңиң даргазыңа Е. Ф. Белашова
сонгустурган.

Пленум Секретариатты 35 кижиге состав-
тыг кылдыр сонгаан.

ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң чаа
сонгуктан Төп ревизия комиссиязының
бирги хуралы база болган. Комиссияның
даргазыңа И. Ф. Титов сонгустурган.

(СЭТА).

«КОСМОС-255» — УЖУДУУШКУНДА

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫ

Ноябрьның 29-та Совет Эвиле-
линиң Чериң «Космос-255» деп
кызылал спутнигиң эгелч бугуар
салып үндүргөн.

1962 чылдың март 16-да СЭТА-
ның чарлааны программа бугуар
космос делгемин шипиңилээр үргү-
чүлзери-биле эртем аппаратуразың
спутникте эптеп тургускан.

Спутникти дараазында параметр-
лиг орбитаже салып үндүргөн:
— долганчырың аге үеи — 89,7
минута;

— Чериң кырыңаң эң ырак
хемчээли (апогеага) — 336 километр;
— Чериң кырыңаң эң чок
хемчээли (перигеага) — 201 кило-
метр;

— орбитаның иленишиңиңи —
65,4 градус.

Эртем аппаратуразыңаң амылга
спутникте бар чүүлдер: 19,995 ме-
тагер частотага амыл-чорутур
радиотамчылыкчы; орбитаның эле-
менттерин чазыг чокка хемчээр ра-
диосистема; приборларын болгаш
эртем аппаратуразың амылчың
дугайыңа. Черже дамчыларыңа хер-
ек радиотелеметриктиг система.

Спутникте эптеп тургускан аппа-
ратура болур-чогутуру-биле амыл-
чорутур. Башкарылга-саналга төвү
келген медаларын амыл-чоруту-
тур.

ЧУРУКТА: хүдээлр пехте. Мурнуу ча-
рымыда шенекчи делгем А. И. Санчик

(он талазында), участок мастер Н. П.
Суханов.

Фото П. ФЕДОТОВТУУ.

СЭКП Төп Комитетиниң көдээ амыл-
агый айтырыларыңа тураскалтыңган
октябрь Пленумуңа СЭКП ТК-ның Чы-
гыне секретары Л. И. Брескин мыңча деп
чугаалаан: «Боттарың эң ылаңгыс хо-
лузуг районнарга эки кылдыр көргөсөн
К-700 дээр күчүлүг, дугурулгун тракторлар-
ны Ленинградтын Киров заводуңа бугу-
руп үндүрериң чоонук чылдарда база ө-
вүдээр херек».

Кировчулар ол сестерин амылдарың
программалы кылдыр уткуп хүдээп алган-
нар. Ол заводтун коллектив бо чылдың бе-
ли 220 аяг күштүг машиналарын бугуруп
үндүрериң 25 хуу көүдөткөн. Ол бугуру-
гениң кол көмөйеринден хүнүң-дө хой-
хей тракторлар үнүп, совхозтарже, колхоз-
тарже болгаш бистиг төрөн чуртун кур
чедиринче чоруп турар.

Танды районун ажил-агыйларында 650 трактор, 335 та-
раа комбайн, 250 чык машиналары болгаш кездэ ажил-
агый бдүрүлгелерин механизаторларга эргекен чутула эске-
даа хей техника бар.

Районун 5 совхозунда болгаш 2 колхозунда 4689 ажил
кылып шыдаар киши бар. Оларның хей кези тараажылар,
малчынар, механизаторлар, мелiorаторлар. Амгы үеиң кез-
дэ ажил-агый бдүрүлгелерин бурунгаар хөгжүлдэи бдүр-
бүрүн коллективтерден болгаш оларның кемигүн бүрүзүн-
ден бедик харысчалганы негеп турар. Чимээ: бир механизатор
ажылдап турары ДТ-75 трактору-биле чылда чымчак
черге шилчидерге 1,5 муң га чери ажилдап кылар, азы
бир сазыңа аңаа быжыглан инек бүрүт, эң чылда 2 муң
кг сүтү саап алыр ужурулуг. Эртемин бурунгаар хөгжүп ту-
рары-биле техниктиг депшилге күш-ажылдың бдүрүлгүлүн
бедик турар болгонда, бо чедип ап болур күш-ажылчы нор-
ма-чигеиерин богуун техниктиг билик хун бүрүдэ бедик-
чидеруу ажилдагы чедикшииниң күсүдөп болур. Ол
негедде кездэ ажил-агыйның ажилдакчыларына бүрүн-би-
ле онаажыр.

Чыл бүрүдэ бистин ажил-агыйларымыска бедик бдүрүн-
чүлүг чаа техника кээп турар, а оларны башкараарыңа бедик
техниктиг билиглеринг кадрлар негеттирер. Маңаа то-
даргай чимен кылдыр «Революцияның чалбыжы» колхозта
бүрүн механизаторан Кызыл-Эрик сүт-бараан фермазын көр-
гүзүп болур. Аңаа ажилдаар кижиге техниктиг билиглер
мырлап-ла негеттирер. Ынчангаш бо чылдың кыжынында ол
ферманың ажилдакчыларын техниктиг билиглерге өөредип,
оларга бирги болгаш ийгилиг класстарны талсырын шийт-
пилээзин чептүг.

Ындыг өөредилгени республиканың эске-даа ажил-агыйла-
рыга организаторлар чутула.

Амгы үеде бистин республикада калбак мергежилдин меха-
низатор кадрларын Кызылдың болгаш Балгазынның кездэ
профессионал-техниктиг училищелеринде белеткеп турар, а
мал ажылыңа ажилдаар техниктиг мергежилдин сазыңы, ка-
дарчы кадрлар белеткээр өөредилге чери бисте амдызында
чок.

Ук училищелер бистин районун ажил-агыйларына чыл
бүрүдэ 100—120 хире механизатор кадрларны, азы бүгү
ажылчыларның болгаш колхозчуларның 3 чептес хуузуу бе-
леткеп турар. Ажил-агыйларның ажил кылып шыдаар ол
кижииниң бирээзи ыңдыг тускай мергежилдин болурун че-
дип алыр дээр болза, ам-даа 3—4 чыл хире үе негеттирер.
Ынчангаш сорулга болза, ажилчыларны болгаш колхоз-
чуларны тус-тус ажил-агыйларга техниктиг билиглер өөредип
курстары аныкташ, аңаа өөредип болуп турар-дыр. Ол өө-
редилгени организаторларга өөредилге херекселдери-даа, те-
хниктиг тускай мергежилдин кадрлар-даа бисте четчир бар.

Чимээ, «Тилелге» совхозта дээди эртемин 5 инженер бар.
Механизатор кадрларның чедикшиинден органиктиг че-
дикшиилелер сөөртүп болгаш эске-даа кездэ ажил-агый
ажылдары кылып кижилер чедикшиейн турар. Оң уламчандан
механизаторан бригадаларың хей ажилдары чедир кылдын-
майн негеп. Чимээ, 1967 чылда бистин районга 123 муң га,
азы трактор-биле кылып ажилдарың 23,4 хуузу чедир кыл-
дынмаан.

Дүжүт ажаап алышынының үезинде «Тилелге» сов-
хозка 45, «Элегес» совхозка 20, дуржулга станциязынга 25
чедир илчирбе дугуйлуг тракторлар анаа турарыңа тавар-
жып тургулаан. Ынчангаш бо чылын чимекке алган бир
тракторга онаштыр ажилдап кылышыңын октябрь айда бир
хунде дуржулга станциязынга 0,5, «Элегес» совхозка 0,4,
«Россия» совхозка 0,6, «Коммунизм» херели» колхозка
0,8 га болган.

Хеву ажилдарын чаңгыс ээлчег-биле организаторлар турда
бизин илчирбе дугуйлуг тракторларга ажилдаарыңа 238,
ажаап алышыңын машиналарыңа 315 механизатор чедик-
пейн турган.

Сөөлгү үш чылдарда районун ажил-агыйларыңа 309 ме-
ханизатору өөреткен турбже, оларның ажилдан үнери хей
болганы-биле механизатор кадрлар чедикшиейн турар. Ол-
ла чылдарда чедик ажил-агыйлар боттарыңа механизаторлар
белеткээр курстар ажаадырар саксан. «Менгей» совхоз
ыңдыг курсту аныкташ, аңаа 25 кижини тракторист мерге-
жилге өөредип, оларга стипендияны богу төлеп, эки үлгер-
чикеи көргүзүп турарын демдегээр чутула.

Балгазынның механизация училищези ажил-агыйларның
баазызынга чыл хуусаалыг очко өөредилгелиг салбырларны
ажыдып, өт-үлгелер кижилерини механизатор тускай мерге-
жилдерге өөредип турары деткири күзүңчиг эгелээжин бол-
тур. Сөөлгү үш чылда ол салбырлар 162 кижини өөреткен.

«Элегес», «Менгей» совхозтар, дуржулга станциязы бот-
тарының ажил-агыйларыңа ыңдыг салбырларны ажадып ап
болур аргалыг тургаш, бо өөредилгени чутулап көрбээрнер.
Ынчангаш ол совхозтар механизатор кадрлар белеткээр пла-

нын чыл бүрү күсөтпейн келгенер. Эртиен өөредилге чы-
лында олар тус-туста 54 механизатору өөредип алып тур-
гаш, «Менгей» совхоз чүгө 32, «Элегес» 34-ле меха-
низатору белеткээр.

Бо өөредилге чылында район Балгазынның профтехучили-
щезинче 95, Кызылдың училищезинче 25 кижини, кол-
дуулаа трактор-хеву бригадаларының бригадирлери, элек-
триктер, эдикчи-мастерлер, мелiorаторлар болур кылдыр
өөредип чоруткан. Ол план чүгө «Тилелге», «Россия» сов-
хозтарын, «Революцияның чалбыжы» колхозтун күсели-
биле күсөттиркен.

Дуржулга станциязың уауртунчулары механизатор кадр-
лар белеткээр ажилды чутулап көрбөстөөн. Станция 1965
чылда 30 механизатор кадры белеткеп алган болза, 1966
чылда 14, эртен чылын чүгө 2, а бо чылын чаңгыс-ла ки-
жини өөредип чоруткан.

«Элегес» совхоз бо чылын Балгазынның профтехучилище-
зинче 7 уругу өөредип чоруткаш, эки эгелээжини кылган.
Районун ажил-агыйлары трактористтерин, комбайнерле-
рин, чалаачыларның мергежилдин бедикериниң талазы-биле
улуг ажилды чорудуп келген, оң түңгелдине класстыг ме-
ханизатор кадрларның саны чыл бүрүдө өзүп турар.

Ажил-агыйларда амгы үеде бирги болгаш ийгилиг клас-
стың 280 механизатору, азы бүгү механизаторларын 38 хуу-
зу ажилдап турар. Ажил-агыйларның инженер-техниктиг
ажылдакчыларының мурнуңа ийи механизаторуң бирээзи
класстыг болурун чедип алыр сорулганы салган. «Россия»
совхозтун механизаторларының 72 хуузу класстыг, оларның
32 хуузу бирги, 38 хуузу ийгилиг класстыг болуп турар. Ор-
та кичээлдерин дуржулгалыг инженер В. П. Бромберг болгаш
эске-даа хөөчүн механиктер эрткирери келген. Олар чүгө
класстарга кичээлдер эрткирери-биле кызыгаарлаттыңмайн
практиктиг кичээлдерин база эрткирери турар.

«Тилелге» совхоз, «Коммунизм» херели» колхоз (кол
инженерлери эштер М. Наретников, И. Козлов) олар база
кичээлдерин эки эрткирери турар. Класстыг механизаторлары
33-ле хуу болуп турбже, «Революцияның чалбыжы» кол-

хоз оларның класзын бедикер кичээлдерин эртен кыжын ара
саксан. «Элегес» совхозта, дуржулга станциязында клас-
стыг механизаторлар көчүп өвөш.

Районда алдар-сурагыл механизатор хөргөжилер бар.
Олар чүгө ажилдап турар техниказын эки башкарып билер
эвес база ол ышкыш агротехниканы эки билерлер. Оларга
тракторист Мария Михайлова, электр-биле кичилер Мария
Мамонтова олар хамаарың.

Бо чылын бирги, ийги, үшкү класстарның 103 чалаачы-
зын белеткээр. Чалаачы, тракторист, комбайнер мергежилдер-
биле ажилдап билер кижилерин белеткээр база хууңуң чу-
гула айтыры аптарган. Эртен чылын «Менгей» совхоз
35 чалаачы-комбайнерни белеткээр. Оң түңгелдине, ол
ажыл-агый дүжүт ажаап алышынының үезинде өскөртөн
комбайнерлер албаан.

«Элегес» совхоз чаа автогаражы, «Коммунизм» хере-
ли» колхоз автогаражы болгаш септелге мастерскаяны
ажылдап киирген. 1969 чылда бирээзинге-ле 100 авто-
машина турар чаа автогараж «Тилелге», «Элегес», «Рос-
сия» совхозтарга ажилдап кирер.

Сөөлгү үеде механизаторларга ажил стажы дээр ортуман
шалыңың 25, клас дээр ыңдыг шалыңың 10-дан 20 хуу-
зу чедир төлөөр апарган.

1967 чылда «Менгей» совхозка 56 механизаторга ажил
стажы дээр телевириң тыаысан. Чимээ, механизаторлар
П. Ермолаев 654, В. Поленов 336 рубльди алган.

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунун доктаалында: «МАССА-
ЛЫГ МЕРГЕЖИЛДИН КАДРЛАРЫНЫ, ЫЛАҢГЫЯ МЕХАНИ-
ЗАТОРЛАРЫНЫ БЕЛЕТКЕЛИН БОЛГаш БИЛИН БЕДИДЕ-
РИН КУШТЕЛДИРЕР, КОЛХОЗ, СОВХОЗ БДҮРҮЛГЕЗИНИН
МУРАҢКЧЫ КИЖИЛЕРИН УДУРТУР АЖЫЛЧЕ ДОКТААМАЛ
ИДИП ҮНДҮРЕР» деп айткан. Пленумун доктаалын амы-
дыралга боттандырар дээр районун ажил-агый буруу то-
даргай хемчеглерин планнап чорудар унурулуг.

Е. КИСЛЯКОВ,
Танды районун кездэ ажил-агый бдүрүлгө
эргелелин кол инженерин.

ЭГЕЛЕКЧИ ЭЖИШКИЛЕР

Кызылда «Сельхозтехника»
Танды каттыжышкы-
нын коллективин төнүп ту-
рар чылдың үшкү кварталында
техника септелгелерин гра-
фик-планын хуусаадып эрте
күсөткөн. Бүгү септелге
ажылдарын шуштуруп элээр
арга-биле чорутушаан, кол-

лектив комбайннар болгаш
тракторлар моторларын сеп-
телгени 110 хууга күсөт-
кен. Мурнуңда чылдарда тех-
никтиг хандырылганы кан-
дыг-бир чылдагаанарыңдан
септелгени график-планы бо-
ла үстү бээр турган болза, ам
коллектив графикти мурнап
ажылдап турар апарган.

«Сельхозтехника» му-
ракчыларын саны өскөн.
Мурнакчы слесари-чыкчы

Станислав Луцевич (оң тала-
да) дөрткү кварталдың гра-
фик-планын хуусаадып эрте
күсөдир деп эгелекчи санал-
ды үндүргөн. Оң эки токарь
Роберт Прилепов (солгай тала-
да) экин дөткүн, септелге-
ниң шынарын чүгө 100 хуу
болдурун саналдаан. Эге-
лекчилерин саналын олар-
ның калы ажилдап турар өөрү
деткен.

В. МОЛЫНИН Фотоз.

АНЫЯК ХООРАЙ НОГААЛЫГ БОЛУР

Республикада эң улуг бү-
дүрүлгелерин бирээзи—«Ты-
ва даг-дугу» комбинат орул-
галы ажилдап турар бол-
ганын дуулаар ажил-агый
бдүрүлгелерин туулу, ажил-
ласта киирер аргалыг апарган.
Чоокта чаа комбинат болу-
н күсели-биле ногаа өстүрер че-
рин туулу ажилдапта киирген.
Ак-Довурактын электростан-
циязын үстү талазында,
чаагалыг оруткан кыдында
бүгү бдүрүлгелер кылган чаа
туулуң долгадыр херимеп
каан. Оң чанында база бир
туулуңун фундаментиң сал-
дыр. Анык хоорайда но-
гаа өстүрер чаа ажил-агыйны
ажылдап эгелээни бо.

Ногай анын сөөлгү хүн-
нериниң бирээзинде анаа чо-
дуус. Шыл ханалардыг бол-
гаш дөвөнирлүг дөткөн те-
пелерин дөткөн шөлүдө он
ажыг кижиге өскө-би-
ле довуракты холааш, ону ү-
дүрткен турлар. Чимистиг
ыштар олурткан салтары
ажылдап кылып тускай бичи-
н трактор хөргөжилер кады-ши-
риктерин үрмөктөй кескен,
ажылдың мындагына шалып-
кыны көчүп чоруп тур. Ко-
жа бичежик өрөөлде анык
уртулар согуна аныктаан,
өстүрүп калп өстүртерин сү-
гарган турар. Кайы-даа өрөө-
лүң чылын көчүткө, ногаа
үнүштерин дүмүчүлгө дөт
чыл, шыксырар агаар
шыктыг, көктүг ногаан чы-
лың чайгаар-ла сагындырп
келер.

Бо участокту харылаар
бистин түскү эртемин аг-
рономуус бо-ла болгай, өң-
биле хөөрөжип көрүң—дээр
комбинат директору эң Ухов
өстүрер өстүргөн өрөөлдин
температуразын хынан турган
анык рууг-биле бисте талы-
тырар.

Людмила Михайловна Шуть-
Омские кат-чине болгаш
ногаанын өрөөл-шынчыл ин-
ституудун дөткөш, Красноярск
хоорайга ажилдап турган. Ону
комбинаттың дирекция чери
бо чылын чаап келген.

Ногаа тарым черин Ты-
ваңын агаар бойдузуну бүгү
байдалдарыңа таарыштыр
туткан. Илалыг кыжын хүн
дурту кыска, эң сөөк үеде анаа
өстүрүп үнүштерге чылыңын,
чырыктын бүгү таарымчалыг
байдалын тургузарыңа белен эвес
айтырар. Ханаларда, дөвөнир-
де демир рамаларын шалы-
рин эки чыгылган. Электро-
станциядан киирген изиг бүс
хоолазын тепличка док-
таал температураны тургу-
зар кылдыр таарыштыр кыл-
ган. Ол хоолазын болгаш
чылыңдыла батарааларыңа чүгө
ханаларда эвес, дөвөнир ажаа-
ла, үнүш олуртуу хөргөжилер
ажаада база кииргелээ.

Аңаа температура режимин
слесарилар хайгаарар болза-
да, мадамыла кылдыр авто-
матика, сигнализацияны база
тургузкан. Бир эвес тепличка-
нын ишинде чыгыг айткан
градусуулаан сөөк эгелээр бол-
за, термореле болу-ла изиг
сүт келер кранны ажилдап.

Ногаа өстүрүкчүлөрүн
лаңың улуг. Амынмыска со-
гуна, редиска, укроп, өгүрө,

салат болгаш оон-даа эске но-
гаа аймаан олуртуп эгелээ.

Ажыл шулууду, дериг-херек-
селер эдикши бээр, чыл
дургузунда ногаа өстүрериниң
доктаамал чүрүм, өргүлдөи
тургустунар. Тодаргайларга,
ногаа дууздун ажаап алырын
иниң доктаамал уелери тургу-
стунар. Огүрөп, помидор дээр
ышкыш ногааларың ноябрь-
ның эгези, чаа чыл, март 8
болгаш Май бирини байырла-
дарын таарыштыр эң хей ду-
жудун алыры чорутуунар.

— Чаа чыл таарыштыр
ногаан кулчаны, редисканы,
март 8 таарыштыр огүрөтүп
эвөш-даа болза, байырлап
столуңа сөөкөңн тепличка-
ны ажилдакчыларын дүлө-
нүш турарлар. Бо ногааларын
хөбү-биле олурткан бис. Ам-
гы үеде эгелеп үнүштерин
дүргөн өөргөткө таарыжы тус-
кай дөткөш ажилдап эгел-
дөөн—деп Людмила Михай-
ловна чутаалды.

Эки үлгелени эгези салды-
ган. Тепличка тууларыңа ком-
бинат эвөш эвес ажи-хөрөң-
гени болгаш кижиге күжүн үн-
дүргөн. Туугу банкымыңдан
чүс муң рубльдин чылыңын
алгаш, комбинат бо туугу
болуңу күжү-биле кылган.
Бизачылар, калпачылар,
шил кезикчилер дээр оон-даа
эске мергежилдин кижилер
боттарың күзүл-биле маңа
ажылдаанар. Ынчангаш В. И.
Ленинниң төртүтүнгелерин
бээр чүс чыл болуп өрөгө че-
дир тепличканы туулу, ажил-
лакта киирер дээр хуула-
зын күсөткөңнөр ол.

Ногаа өстүрер черин чоор-
ту алгыдары планнаттырар.

— Тываның агаар-бойдуз
кады-лошкун болгонда маңа
кыжын үеде ногаа өстүрер
берге деп чутага каттышпас
мен. Ажыл улуг-ла харын,
чарыгдал база эвөш эвес, баш-
тайгы чылдарда моон орулга
алыр дугайында чутаа турба.

Чүгө дээр, өстүргөн ногаа-
высты күрүң өртөң ажаар
салар бис. Кол чүгү, комбайн-
тын ажилдакчыларын чылың
кайы-даа үезинде чаа ногаа-
биле доктаамал хандырыңа
болу—деп, эң Ухов бистин
чутаагысты түннөй аарак чу-
гаалды.

Тепличкадан чорутуп деп ту-
рустуңа, ажилчылар хаар-
жалта үш бүрү чедир өзүп
келген өстүртерин парниктер-
де олуртуп эгелээр.

С. МААДЫ.

ШАПТЫКТЫ ЧАЙЛАТПААЖЕ

Нитиниң бдүрүлгезин эртеме,
мурнакчы дуржулга үлгелер башкаар
таалазы-биле совхозтар колхозтарга эге-
р көргүзөр хуулаадып дээрин СЭКП-
ниң Программасында айткан. «Тес-Хес»
совхоз районун эске ажил-агыйларын
ылдыг уелерин көргүзөдөр туржук, ха-
рын олардан көздүр дорайтан турар.

Бо дугайында чутуа чоокта болуп эр-
кен совхозта партия организациязының
өткөт-сугулаадыг хурамыга илеткелден,
шүтүмчүлөдиг саналдардан база динна-
ган.

Чул диге партия секретары эң Чоо-
дуң илеткелдене-даа, тус-туса саналдар-
га-даа эки көргүзүлгөр болгаш түңгелдер
эвөш болган. Мал ажылында коммуни-
стерин дең кезин ажилдап турар болза-
да, олар мың азыгардыч күш бообойн,
өскөлгөр уезер-чечке көргүсөй турар.

Малдың баш саны чылдың-ла куду-
турар. Чимээ, эртен чылын мыйкыст
болд малдын саны 3391 турган болза, ол
ай 3032, а хой база муң баш чедир куду-
лан. Ошунуң, төөнүн, чылыңың баш
саны шүтү эвөшөөн. Чүс баш төрүр
малга ошаның 48 бызаа, 45 хураган, 24-
ле анык камгалап алдынган. Бир хойдан
кыргып алган дүк кинотрамжын бичи-
ле ажыг, тос айларын түңгелдене-
алдыга, бир сарп ине 786 килограмм сүт-
тү берген. Бо үеде совхоз күрүм му-
чуңга плашынг оонааларың чыгыңың-
даа күсөткөөн: элтин 69,5, сүтүн 64,4
хуу чечкен, дүктүн бештин ийи кезин че-
дир бешти санымаан.

Түңгелдер чүгө багылаш? Бо айтырты
харымын хурап берген. Ол дээр зоо-
ветеринарлар ажилдарын чечкен, оон
иштинде тарып боозалыгыны шынар чон
чорутуу турганы, малдын орын-савазын
өргүзүрүн, быжыг чен суурун тургузуу
албаан, чылдың малчыларын харылаа-
га чогу, көчкөтүр, оон салбырларын
уауртуулаадыг чечтени болгаш эске-даа
чүгүлөр болур.

Мал ажылын хөгжүлгөдүрүң баазам—
чер ажылы. Оңче чептес кичээлге сал-
дың турарын санал берген коммуни-
стер санын азын чутаалап турганар.
Бөгэй агротехникадан, организас чоң ко-
руктан, бойдузун майгаар болур күше-
риниң хоралыг салдырардан, малыңа

кандашыңдан камгалаа, мадамыла чо-
гуңдан совхоз чылдың-ла эвөш дүжүттү
ап келген, а бо чылын тарга-даа, мал че-
ми-даа культулардан кодууңа чүе
алдынмаан. Сугарылаа чорудуп болур
турган деп коммунистер Б. Хоомалы, Б.
Довоңду болгаш эске-даа эштер бдүрүл-
гелер чимистерин айтып чутаалаанар.

Шананда Арысканың кескен сүтү буга-
лап бадыркан, багай эвес дүжүттү ара-
тар ап турган. Бо чылын үстү шынаа-
лар ол буганы хою-биле катан казын э-
гелеш, аңаа техника дөткөңнөр чок бо-
лганыңдан күш четпейн, ара саксан.

Дагалардан шынааже кирген дораа хө-
нөрчүл, Тестин сууру сугарылаага ажи-
даарын ботталарыңа турары тыгымдыг,
ажыл-агыйны эвөс чорук деп көр апар-
ар. Техника ажилдагыла чептериниң хой-
жу А. Монгалын, кездэ ажил-агый бдү-
рүлгө эргелээжин кол инженер В. И.
Иванов көрөдиг шүтүмчүлөдиг. Автоматиза-
ция доктаамал ажилдаа, доду нормала-
рыңа чедир чүдүртүңнөй турарын да-
раамдык саннар херекчелер турар: ай са-
мында-ла оларын 64 хуузу ажилдап,
оон иштинде чүктүг чорамы 58 хуу бо-
луп турар. Техника эдлелдене, кынар
чаар чүдүлөр, артык кесектер чарыг-
дала тодаргай үчөт чок. Техниканы эки
кадагалар, казың эдлел турар чолаачы-
ларга, механизаторларга шалың-манта
тылысы боттамайын турар.

Кадрлар-биле ажил кошок. Оруку-
Шынаа салбырдан кезген коммунистер
Ш. Арбак, Ш. Седен, М. Коштай-оол олар
мыңа салбыр эргезекчинде ажилдап ту-
рар зоотехниктен эвөс тускай эртемин
кижи чорудан бергезикчилер болуп
турарын шүтүмчүлөдөр.

Чон ортуңуңа политикаалыг ажилдар
элээр чорутууңуң турга-даа, мыңа чептес-
тер ам-даа бар. Оларын урууңуңдан сов-
хоз ажилчыларыңа онаашкан ажилла-
га харысаалга чок, күш-ажылдың болгаш
хой иштинде сагылга-чуруун урээр, ха-
рын чамдыкта онза айылдагыг кем-херек-
тер үлгүлөдүр чорутар бар. Боже оңза ки-
чээлгенин улаандырың чаа согулган
партия бюрозундан, оон секретары Э.
Чооудан негеттиркен турар.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шыңың» көрр.

КОЛЛЕКТИВ АМЫДЫРАЛЫҢ КӨРҮНЧҮҮ

В. И. Ленинниң төртүтү-
нгелерин бдүрүлгө 100 чыл
болурунга уткуштур Кызыл
хоорайның үлгүлүг бдүрүл-
гелеринде болгаш албан орга-
низация черлеринде хана со-
лунарың көрүлдөиңиң жору-
дуп турар. Ону бедик деңгел-
ге эрткирер, хана солунары-
ның ажилын үндөиңиң-биле
экиндер дээр тус-тус пар-
тия организациязы чамдык
ажылдарын кылып турарар.
Хана солунарың редколле-
гиялар бүгү-ле бдүрүлгө-
лөдө тургустуңа болгаш олар-
ның хей нуруу хана солун-
арың, дайынчы хуулаастары-
ны, шоодутту солунарың
чогутуру өйүндө доктаамал үн-
дүрүп турар. Оларның номер
бүрүн коллективтин амды-
кынын көрүнчү болуп,
ажыл-херекти ханымың-биле
чырыдып, кол кичээлгени
мурнакчы дуржулганы негеп-
редирчеге, эгелекчи санал-
дарын деткирчеге, чептес-
терин сойтаалп илелерди,
оларны чалаадырлар орук-
тарын дилеп тыварыңче уг-
ландырып турар апарган. Ол
ышкыш хана солунарың кол-
лективтиг кижигүнериниң ко-
мунисттерге баура кичилерин
айтыртып уаур кичээлгени са-
лып, партияны болгаш ком-
сомолдун политиктиг өөредил-
генин, агитколлективтериниң
ажылы, лекция пропаган-
дамын байдалын үргүлчү чы-
рыдып бижип турар.

Маңаа чимек кылдыр № 2
автотранспорт бдүрүлгезиниң
(партия эге организациязыны-
ң секретары эң Краснопо-
ров) «Рулз артында» деп ай
санымыда бир улаа доктаамал
үчүп турар хана солунуң
ажылын көргүзүп болур. Ону
коммунист эң Нина Мельне-
ва баштаан 6 киши составың
редколлегия үндүрүп турар.
Олар оон номер материалары-
ны баш улаа планнап, олар-
ны башкарыңа коллективтин
ке

